

VAŽNOST TIHOG ČITANJA U NASTAVI STRANOG JEZIKA

Jedna od veština koju učenik ima da savlada kroz nastavu stranog jezika je veština čitanja. Ona se savlađuje ostvarivanjem nastavnog programa ili se bar tako predviđa. Međutim, zbog toga što se akcenat stavlja na sadržinu gradiva, često se dešava da se veština čitanja neopravdano zanemaruje. Čitanje je veoma kompleksan proces, a zavisno od cilja koji se njime želi postići određuju se i putevi kako će se prići savlađivanju čitanja. Otuda postoje i različite metode i tehnike savlađivanja veštine čitanja u nastavi stranog jezika.

Još uvek se dešava da se čitanje u učionici svodi na čitanje naglas i prethodi prevođenju jedne rečenice ili pasusa. Šta je cilj takvog čitanja? Često se kao odgovor može čuti da je cilj takvog čitanja proveravanje i uvežbavanje izgovora. Međutim, da li čitamo naglas da bismo uvežbavali ili proveravali izgovor? Čemu onda prevođenje pročitano? Ovo pre upućuje na pomisao da je čitanje prethodilo prevođenju da bi se pročitano shvatilo, a zatim da bi se prevelo. U tom slučaju čitanje naglas umanjuje vrednost čitanja, usporava proces čitanja i odvraća od smisla i sadržine pročitano jer se pažnja usmerava na izgovor.

U pojedinim slučajevima postoje opravdani razlozi zašto nastavnik čita naglas učenicima određeno štivo. Međutim, učeničko čitanje naglas u toku celog programa, u toku cele godine nema opravdanja. Način na koji pojedini učenici čitaju može nepovoljno uticati na razumevanje štiva, čak može i negativno delovati na ostale učenike pošto ponekad svojim izgovorom učenik na učenika vrši presudniji uticaj nego što to čini nastavnik (Forum, January № 1, 1977, Teaching Beginning Reading, Virginia French Allen).

Čitanje nije samo izgovaranje glasova i reči. Dobrom čitanju doprinose mnogi faktori koji su podjednako važni: savladani vokabular, govorno iskustvo učenika na stranom kao i maternjem jeziku, a pogotovu koliko je učenik spreman da sa razumevanjem prati štivo koje čita. Učenik koji je u stanju tačno da čita sa lakoćom da odredi i cilj svog čitanja i svoj način čitanja može da prilagodi tom cilju. Ne čita se na isti način tekst naučno-tehničkog sadržaja i tekst koji govori o nekom zanimljivom događaju čija je sadržina svakom razumljiva, dostupna za interpretiranje pa i zabavna. Čitanje radi dobijanja informacije ne može se svesti na mehaničko izgovaranje slova i reči. Ono mora biti misaoni proces. Često se od učenika može čuti da razumeju svaku reč u rečenici a ipak ne mogu da je prevedu, ili da razumeju rečenice ali nisu u stanju da rezimiraju o čemu je reč u tekstu (Forum № 4, October 1979, A Rhetorical Approach to Reading Scientific and Technical English, Louis Trimble).

Razlozi za to mogu biti što učenici nisu naviknuti da čitaju u sebi i što napor ne usredsređuju na sadržaj štiva, već svoju pažnju i energiju troše na glasno izgovaranje. Pritom se zanemaruje i brzina čitanja jer se brže čita u sebi a pažnja se usredsređuje na informaciju, što i jeste prevashodno cilj čitanja.

Učenik se mora služiti veštinom čitanja ne samo da bi razumeo literalni nivo teksta već i zaključke, da proceni vrednost onoga što je pročitao; on mora biti u stanju da dá svoj sud o pročitanoj. Ukoliko je shvatio ono što je pročitao, to znači da u tom procesu čitanja kod učenika postoji relacija između njegovog prethodnog znanja i novousvojene informacije (Forum № 3, July 1978, Testing Reading Comprehension, Desmond R. Burton).

Pored toga što je obavezan da savlada gradivo predviđeno nastavnim programom kroz raznovrsne sadržaje, učenje stranog jezika ima svoj praktični cilj: da pomogne učenicima da poboljšaju razumevanje pročitanoj teksta na stranom jeziku da bi kasnije mogli da čitaju ne samo svoj udžbenik i obaveznu lektiru već i časopise, novine, knjige i druge originalne tekstove iz oblasti prirodnih i društvenih nauka. Stručnu literaturu iz mnogih oblasti moramo većinom sami prevoditi sa stranog jezika bilo zato što još nije prevedena ili je neadekvatno prevedena ili nam je kao prevedena nedostupna iz bilo kojih razloga.

Pretpostavlja se da su posle osam do deset godina učenja stranog jezika učenici, a kasnije i studenti, u stanju da se samostalno služe stručnom literaturom na stranom jeziku uz pomoć rečnika i svog stručnog znanja iz određene oblasti. Međutim, sada tek nastaju poteškoće. Iako se o problemu čitanja oduvek raspravljalo i oduvek je bio prisutan, kao što je već navedeno, čitanje na stranom jeziku svodilo se uglavnom na čitanje naglas rečenicu po rečenicu, a zatim su se te iste rečenice prevodile reč po reč. Današnji udžbenici stranog jezika pružaju optimalne uslove za savlađivanje veštine čitanja, jedne od četiri veštine koje se potenciraju u nastavi stranog jezika. Od svih aktivnosti u nastavi stranih jezika mnogi učenici najviše vole čitanje i uvek će tvrditi da *znaju* da čitaju. Međutim, ako se od njih zatraži da interpretiraju sadržaj pročitanoj, većina njih će se pravdati da oni nisu naučili da »misle« dok čitaju. Nisu u stanju da pronađu osnovnu ideju teksta, ne mogu da odrede implikacije u tekstu, da shvate nameru pisca, niti da slične primere nađu bilo na stranom ili maternem jeziku.

Treba naglasiti da su tekstovi i vežbanja u našim udžbenicima takvi da pripremaju učenike za razumevanje najraznovrsnijih pisanih materijala (reklame, uputstva, šale, anegdote itd.), što nije bio slučaj sa ranijim udžbenicima u kojima su se štiva uglavnom svodila na odlomke iz beletristike, odnosno na odlomke iz tekstova stručne sadržine. Štiva su pažljivo odabrana prema kriterijumima koji odgovaraju uslovima programa. Iz različitih oblasti, vokabular je po prirodi uopšten — nije usko specifičan, stilovi pisanog jezika su različiti; neke sintaktičke strukture se pojavljuju sa komentarima, tako da je nastavnik u mogućnosti da obrađuje štivo zavisno od odeljenja, grupe ili pojedinca. U zavisnosti od mogućnosti nastavnika i škole i originalni materijali (telegrami, uputstva za upotrebu aparata, lekova, nalepnice, novine, reklamni materijali) našli su svoje mesto u učionici i učenicima su dostupni.

Objektivno govoreći, nastavnik stranog jezika je jedina osoba koja odlučuje o tome kako će se sprovesti i realizovati program u nastavi stranog jezika. Međutim, često se nastavnici osećaju prenatrpani obiljem materijala (štiva) u udžbenicima, tako da to neke probleme čini još težim. Čitanje na stranom jeziku se ipak može svesti na dve vrste čitanja: intenzivno i ekstenzivno čitanje (Teaching English as a Foreign Language, P. Gurrey, 1955). Intenzivno čitanje je učenje novih sadržaja uz pomoć kontrolisanih vežbi.

Takvo čitanje zahteva detaljan intenzivan rad na štivu, bilo sadržinski ili gramatički, bilo leksički. Razumevanje teksta zahteva precizne odgovore. Nastavnikova pitanja su veoma važna i pomažu učenicima da shvate bukvalni nivo teksta. Međutim, pored uvežbavanja vokabulara učenici su podstaknuti da shvate i ideju teksta. Time se polako privikavaju na ekstenzivno čitanje. Ova vrsta čitanja nema za cilj aktivno upotrebljavanje novih reči i učenje novih izraza, već poboljšavanje prepoznavanja i razumevanja reči i izraza koji su već naučeni, ali u novom kontekstu, i to što je moguće brže. Da bi učenici mogli da čitaju u sebi i da im to postane navika, moraju biti u kontaktu sa stručnim tekstovima ili sa što raznovrsnijim materijalom za čitanje. Pošto su stručnim štivima podstaknuti da čitaju, budući da im je materija poznata, jer je vezana za njihovu struku, samim tim su i motivisani. Time čitanje postaje aktivan proces; mozak se navikava da se koristi i stranim jezikom kao prirodnim i familijarnim medijem usvajanja znanja i medijem komunikacije.

Ekstenzivno čitanje ima posebnu važnost kao jedna od osnovnih veština za proširivanje vokabulara koji je nerazdvojni elemenat u brzem napredovanju pri savlađivanju stranog jezika. Takvo čitanje obogaćuje saznanje, omogućuje čitanje iz rasonode, uvežbavanje uočavanja reči u kontekstu, reči kao jedinki ili delova složenica, građenje reči, reči kao sinonima. Čitanje u sebi upućuje učenika na rečnik kad god nije u stanju da se posluži svojim iskustvom. A rezultat svega toga je poboljšanje i uvežbavanje brzine čitanja i razumevanja pročitnog.

Uvežbavanje ekstenzivnog — brzog čitanja može se vršiti različitim metodama i tehnikama rada. Tekst se može ilustrovati, može mu se dati naslov, rezimirati ga, izreći ga jednom rečenicom ili zaključnim paragrafom, pitanjima za diskusiju ili otkrivanjem autorove glavne misli. Učenik se može kritički osvrnuti na tekst ili ga monološki izložiti.